

Gábrity Molnár Irén

A MAGYAR NYELVŰ (FELSŐ)OKTATÁS HELYZETE ÉS ESÉLYEI A VAJDASÁGBAN

A vajdasági magyarok anyanyelvű oktatásnak problémáját néhány évtizede folyamatosan kutatják a tudományos társaságok és a közoktatási, illetve felsőoktatási bizottságok. Jelen tanulmány az INNOAXIS régiókutatás és az IPA projekt eredményeinek segítségével mutatja be a magyar nyelvű felsőoktatás helyzetét a Vajdaságban.

Bevezető

A vajdasági magyarok anyanyelvű oktatásnak problémáját néhány évtizede folyamatosan kutatják a tudományos társaságok (a Magyarságkutató Tudományos Társaság és a Regionális Tudományi Társaság), valamint a Magyar Nemzeti Tanács közoktatási, illetve felsőoktatási bizottságai. Az empirikus kutatásokat és a statisztikai elemzéseket legtöbbször anyaországi vagy nemzetközi pályázatokon meghirdetett projektek keretében végzik a szakemberek. Ezúttal az INNOAXIS (The Borderline as an Axis of Innovation) régiókutatás[1] és az IPA (HANDSHAKE – Development of Hungarian and Serbian vocational and adult education systems through competency based training activities) projekt[2] eredményeinek segítségével mutatom be a magyar nyelvű felsőoktatás helyzetét a Vajdaságban.

A régió felsőoktatásának jellemzői

Szerbiában[3] 2010-ben az egyetemisták létszáma 235 940 fő volt. A hallgatók 93%-ának – mintegy 220 000 főnek – állami felsőoktatási intézményben van hallgatói jogviszonya, 7%-uk pedig (16 710 fő) magánkarokon, magánegyetemen tanul (Ivošević–Miklavič 2009). A tanárok száma 12 884 (ebből 8 150 oktató és 4 734 tudományos munkatárs). Ezzel Szerbiában a tanár–hallgató arány 1:29, amely a délkelet-európai országokban egyike a legrosszabb mutatóknak.[4] Magyarországon a 2009/2010-es tanévben a hallgatók létszáma 370 331, míg az felsőoktatási intézményekben alkalmazott oktatók száma 21 934 volt.[5]

Szerbiában a GDP felsőoktatásra fordított részaránya kifejezetten alacsony, 0,90% (a kutatásra szánt összeg a GDP 0,32%-a), ami a délkelet-európai országok között, Horvátország után a második legalacsonyabb. [6] Vajdaságban Újvidék egyetemváros mellett Szabadka a második számú felsőoktatási központ. A hallgatói létszám Vajdaságban 2001 és 2009 között átlagosan 44%-kal nőtt; ezen belül Újvidéken 1997–2009 között 68%-os, Szabadkán viszont mindössze 13%-os a növekedés. Ez 12%-kal alacsonyabb hallgatói növekedési létszámot jelent az országos adatokhoz képest. Az 1 000 lakóra jutó hallgató-mutató Magyarországon 37,0 Szerbiában 32,2, Szegeden kimagasló: 129,5, míg Szabadkán 30,7. A többi kistérségben/községben jóval az országos átlag alatt marad az egységnyi lakóra jutó hallgatók száma.

A régió felsőoktatása igen „vegyes”. Az intézmények között szerepelnek állami, állami kihelyezett, egyházi és magánkarok. A magyar határrész jóval homogénebb, minden képzési igényt lefedő kínálattal. Az észak-vajdasági régió felsőoktatása látszólag szerteágazó, a szakmaiság, a társadalom-gazdasági térszerkezet, a munkaerőpiaci elvárások ugyanakkor koncentráltabb megoldásokat igényelnének. Az észak-vajdasági magyarlakta régióban a felsőoktatási intézmények megosztódnak. A felsőoktatás nem mutat egységes képet a szerb határ mentén. A tradícióval rendelkező, kihelyezett egyetemi karok és a főiskola képzési programjait „felhígították” a 2004-től kezdve megjelenő, belgrádi, Novi Pazar-i [7] székhelyű magánegyetemek, magánkarok. A hallgatók így „szétszóródnak”. A hiányos választék miatt a magyar hallgatók elsősorban az újvidéki, szabadkai, szegedi és budapesti felsőoktatási intézményeket, továbbá a szabadkai magán intézményeket részesítik előnyben. A hivatalos statisztikákra hagyatkozva, valamint a magánkarokon hallgatói jogviszonnal rendelkező hallgatók számát megbecsülve a teljes észak-vajdasági hallgatói kontingens körülbelül 7 000 főre tehető.

A regionális elemzésekből láthatjuk, hogy a kis mezővárosokban, a magyar többségű községekben (Kishegyes, Magyarkanizsa, Ada, Csóka, Törökkanizsa) a felsőfokú végzettségű lakosság részarány alacsony (5–6%). Észak-Vajdaság regionális központja, Szabadka a középiskolai és főiskolai végzettségű lakosság részarányával meghaladja a vajdasági képzettségi adatokat, viszont nem tudja elérni az Újvidék központú dél-bácskai körzet képzettségi struktúráját. Ott az egyetemi végzettséggel rendelkező lakosság aránya 8% körül mozog. A több nemzetiségű községben az etnikumok (magyar, szlovák, albán) végzettségbeli szintje alacsonyabb. A magyarok [8] esetében a főiskolai végzettség 3,3%, az egyetemi végzettség 3,0% (Kajári 2006). A vajdasági magyar kisebbség iskolázottsági szintjének a lemaradása jelentős. A főiskolát befejezett magyarok száma átlagosan 1,5%-kal alacsonyabb a többségi nemzet vonatkozó adatainál. Azok az érettségizett magyar fiatalok, akik bejutnak a felsőoktatásba, inkább a főiskolát választják, mint a sokéves egyetemet. Egyéb adatokból látni fogjuk, hogy a magyar fiatalok körében elsősorban a szabadkai Műszaki Főiskola és a közgazdászok népszerűek. Az egyetemen diplomázott magyarok száma aggasztóan alacsony a többségi nemzet egyetemi diplomásainak számához viszonyítva. A lemaradás kb. 3%-os. A városi lakosság esetében ez a különbség a 4%-ot is eléri. A magyar egyetemisták részaránya a Vajdaságban alig több mint 6% (Gábrity Molnár 2003 és 2006/a). Az iskolába induló (első osztályos) magyar tanulók folyamatos létszámfogyását nem sikerült sem megállítani, sem csökkenteni; továbbra is egyre kevesebb a gyermek, és nincs minden községben jó színvonalú magyar anyanyelvű iskola. Ahhoz, hogy a fogyás üteme csökkenjen, folyamatosan tudatosítani kell, hogy érdemes magyar nyelven tanulni a Vajdaságban.

Szerbiában önálló magyar felsőoktatási rendszer nincs. Magyar nyelvű oktatás a szerbiai törvények értelmében alanyi jogon nem szervezhető meg, mert a felsőoktatás államnyelven, esetleg világnyelven (pl. angolul) folyhat. Magyar nyelvű oktatás az Újvidéki Egyetem egyes karain belül van. Intézményesített magyar felsőoktatás csak a Magyar Tannyelvű Tanítóképző Karon működik. Ezenkívül néhány intézményben folyik részleges magyar oktatás: az Egyetem három karán, egy akadémián,^[9] illetve néhány főiskolán.^[10] Az anyaországi kihelyezett tagozatok szabadkai és zentai főiskolai próbálkozásai még nem akkreditáltak Szerbiában, és csak részben – konzultációs központokban folytatott távoktatási formaként – illeszkednek az itteni felsőoktatási rendszerhez. Ennek ellenére az ott szerzett diplomák honosítása elkezdődött. Ami az oktatási szakválasztást illeti, elmondhatjuk, hogy a régióra a pedagógia, a művészet-, bölcsész- és humántudományok szerbiai átlag feletti képviselete jellemző. A természet-, matematika- és informatikatudományok, valamint az egészségügyi és szociális szakok részaránya szintén kimagasló. Az országos átlag alatt alakul a technika-, termelés-, építészeti tudományok, valamint az állategészségügyi és agrártudományok részaránya. A határ menti régiót vizsgálva, Észak-Vajdaság hiányosságai szembetűnőek: magas a humán és a társadalomtudományi, de alacsony a technikatudományi részarány.

A szerbiai/vajdasági magyar nyelvű felsőoktatás aktuális helyzetét több tényező is hátrányosan befolyásolja; az alábbiakban ezeket tekintjük át röviden:

- A magyar diákok egyre nagyobb számban iratkoznak főiskolákra, míg az egyetemen tanulók száma stagnál (Gábrity Molnár 2006c). Összességében a magyar hallgatók száma stagnál.
- A magyarországi felsőoktatási intézményekben tanuló szerbiai/vajdasági magyar hallgatók száma igen jelentős. 2010-ben számuk minden magyarországi képzési formán 1 385 fő (Nemzeti Erőforrás Minisztérium, 2011). Visszatérésük, itthoni elhelyezkedésük nehézkes és problémás, nagy az emigrációs veszteség (Gábrity Molnár 2008).
- Az esélyegyenlőség etnikai és regionális vonatkozását tekintve tény, hogy a vajdasági magyar főiskolások, egyetemisták részaránya fele akkora, mint a vajdasági 20 és 35 év közötti lakosságé (5,59% a magyarok esetében, míg 11,5% a vajdasági lakosság esetében (Takács 2008a).
- Az összes egyetemista részarányában a magyarok száma ma alig haladja meg a 6%-ot (Gábrity Molnár 2006b), ami elenyésző ahhoz képest, hogy a magyar lakosság aránya a Vajdaságban több mint 14 %.
- A felsőoktatás rendezetlen helyzete miatt az etnikai közösségek hallgatói korlátozott lehetőségekkel szembesülnek (iskolaválasztási preferencia, tannyelv, földrajzi és racionalitási elveken alapuló iskolaválasztás, költséghatékony viselkedés, stb.) (Gábrity Molnár 2007).
- A tartomány felsőoktatásában az egyes tudományterületek megoszlása az etnikai közösségek között eltérő: a társadalom-és humántudományok részaránya kimagasló – a magyar egyetemi hallgatók 44,7%-a jár ilyen szakokra, míg a többi tudományterület esetében alulreprezentáltság a jellemző (Takács 2010).
- A műszaki és technológiai tudományok (s ezen belül is az építőmérnöki, mezőgazdasági képzés) iránt nagyon alacsony az érdeklődés. Felmerül a kérdés, vajon megfelelő minőségű-e

a képzés, milyen az ágazat társadalom-gazdasági térszerkezeti státusza, perspektívája, és van-e erre a képzésre hosszú távon igény a régióban,

- Tartományi szinten 2008/2009-ben a közgazdász-menedzser képzés áll a legkeresettebb szakmák élén (61%-os túljelentkezés), ezt követik a bölcsészeti karok (56%), a művészeti (36%), továbbá az orvostudományi kar (17%), majd pedig a természettudományi és matematika kar (10%). A főiskolai képzések esetében is dominálnak a társadalom- és humántudományok (közgazdasági képzés, óvóképzés) (Takács 2010).

- A fentiekben említett iskolapreferenciák, valamint a szűkös választási lehetőség miatt a Szabadka környékén lévő karokon (főiskolákon) túljelentkezés alakul ki, függetlenül attól, hogy a szakmának van-e piaci létjogosultsága. Nagyon kedvelt az óvóképzés, tanítóképzés. A közgazdász- és menedzserképzés párhuzamosan 4 felsőoktatási intézményben zajlik Szabadkán (sok esetben akár alacsony minőségű és kétes eredetű magánkarokon is, magas tandíjak mellett).

- A műszaki képzés iránt kevesebben érdeklődnek az utóbbi időben. Erre megoldás lehet egy dinamikus szakváltás – az észak-vajdasági régió gazdasági és piaci igényeivel összhangban lévő, multidiszciplináris új szakpár beindítása.

Elvándorlás – a határon átjáró, migráns tanulók

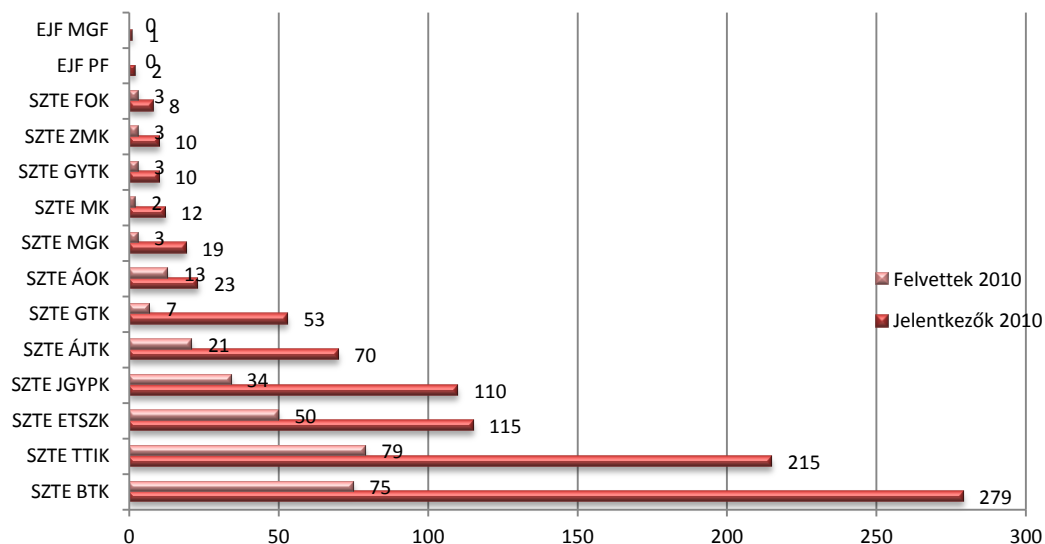
2010-ben magyar felsőoktatási intézményekben 1 385 szerbiai állampolgárságú hallgató tanult (közülük 769 a nő). A nappali tagozatos hallgatók száma 1 009. Alapképzésben 905, mesterképzésben 84, osztatlan képzésben 97, szakirányú képzésben 29, doktori képzésben 40 hallgató, egyéb képzési formákban pedig 230 hallgató vett részt (felsőfokú szakképzés, főiskolai képzés, stb.). A külföldi állampolgárságú hallgatók 7,6%-át tették ki a szerbiai származású magyar hallgatók, akik elsősorban a Délvidék, a Tisza-mente többségében magyar lakta községeiből érkeztek. Ha figyelembe vesszük, hogy az Újvidéki Egyetemen (állami karokon és főiskolákon) összesen 3 152 hallgató tanult, megállapíthatjuk, hogy 2010-ben a mintegy 4 500–4700 fős teljes magyar hallgatói kontingens 30–35%-a tanult Magyarországon (Nemzeti Erőforrás Minisztérium, 2011).

A vajdasági magyar hallgatók tanulmányi célú migrációja a '90-es években kezdődött. Az elvándorlási hajlandóságot az alábbi tényezők motiválták és – részben – motiválják ma is: politikai instabilitás, háború okozta elszegényedés, gazdasági kilátástalanság, a jövőkép hiánya, a felsőoktatási (magyar nyelvű, helybeli) képzési lehetőségek szűkössége, nyelvi problémák (szerb nyelvtudás hiánya), a magyarországi ösztöndíjrendszer által kínált lehetőségek. A magyarországi vagy más külföldi diploma megszerzését követően kevesen térnek haza (becslések szerint a külföldön tanulóknak mintegy 30%-a jön vissza szülőföldjére).

A legnagyobb „elszívó erőt” a Szegedi Tudományegyetem jelenti. A felsőoktatási intézményekbe jelentkező szerbiai állampolgárságú hallgatók felvételi adataiból láthatjuk, hogy a magyar nyelvű, minőségi oktatás iránt nagyon nagy az érdeklődés. A jelentkezők száma minden évben magas. Az utóbbi időben (2007–2010 között) évente mintegy 300 hallgató nyert felvételt. 2010-ben 927 tanuló felvételizett és 293 tanuló nyert felvételt a Szegedi Tudományegyetem karaira. A felvettek tudományterületi rangsorában első helyen a

bölcsész szakok állnak (21,5%), majd a természettudományi szakok (16,4%), az informatika (8,2%), az orvos-és egészségtudomány (20,1%) és a társadalomtudományok (13,3%) következnek. A tanulók tudatosan válogatnak azok közül a képzési lehetőségek közül, amelyeknek Szerbiában nincs megfelelő magyar nyelvű alternatívájuk. A potenciális migrációs veszteség nagy, ugyanis a határ dinamikus tanulási célú mozgást és későbbi emigrációs csatornát jelent (INNOAXIS 2010).

1. ábra: A dél-magyarországi régió felsőoktatási intézményeibe jelentkező szerbiai hallgatók megoszlása, 2010.

Forrás: INNOAXIS, szerkesztés: *Educatio Kht*, 2010. alapján

A vajdasági magyarok körülbelül fele-fele arányban tanulnak itthon és Magyarországon (az elsőéves hallgatók statisztikáit elemezve): 30% Magyarországon, 50% szerbiai állami karokon, részben magyar nyelven, 20% szabadkai magánkarokon. A tartós kitelepülés és külföldön tanulás miatt a régióban maradó fiatalok iskolai végzettsége meglehetősen egyoldalú: egynegyedük műszaki végzettségű, másik negyedük tanító, óvónő, további egynegyedük közgazdász, menedzser.

A határ régióban működő, mintegy harminc felsőoktatási intézmény egymással versenypozícióban áll az egységes felsőoktatási piacon. A vajdasági magyarok számára, Szeged, Újvidék és Belgrád egyetemei az igazi versenytársak, bár az interjúalanyok véleményét összegezve, a szabadkai székhelyű (mintegy 40 éves hagyományokkal rendelkező) állami karok presztízse mindenképpen magas az országon/régióon belül. Az intézményvezetők pozitív együttműködésekről is beszámoltak. Előremutató például a Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar együttműködése az anyaországi partnerekkel Budapesten, Pécsen, Szegeden és Debrecenben, vagy a Szabadkai Műszaki Szakfőiskola együttműködése a budapesti műszaki és informatikai szakosokkal. Fontos, hogy a magyar hallgatók számára biztosított legyen a könnyű átjárhatóság a teljes felsőoktatási vertikumon (mesterképzés, PhD-képzés). Annak ellenére, hogy a határ két oldalán vannak párhuzamosan működtetett szakok, illetve programok (Szabadka–Kecskemét: műszaki tudományok, Szabadka–Szeged: közgazdaságtudományok, illetve az építészeti és a pedagógiai tudományok), mégsem veszik

tudomásul a konkurenciát ezek az intézmények. Ennek egyik oka a nemzetállamok országhatárainak „felszámolhatatlansága”, Szerbiának pedig az európai uniós távlatok kitolódása. Ez persze nem zárja ki a verseny meglétét a határ menti régióban. A mezőgazdasági képzésben ez kifejezésre is jut: Topolyán a Megatrend Biofarming magánkar, Újvidéken a Mezőgazdasági Kar, Zentán pedig a Kertészeti Főiskola (a Budapesti Corvinus Egyetem Zentai Kihelyezett Tagozata) verseng a Magyarországon működő más kertészeti és állattenyésztési szakirányokkal. A párhuzamosságok elkerülése érdekében hatékony felsőoktatási együttműködésekre, hálózatos kapcsolatteremtésre lenne szükség.

Általánosságban elmondható, hogy a *szerb igazgatású, szabadkai székhelyű* intézmények vezetősége nem nyitott a külföldi együttműködésekre. A diákcsera igen gyér országon belül és határokon túl egyaránt. Hátráltató körülmény, hogy a bolognai folyamatok nagyon nehézkesen kelnek életre, a helyi oktatási gyakorlattal való harmonizáció késik, a megszerzett vizsgák elismertetése a különböző rendszerek között, főleg Szerbiában, nehézkes. Az oktatócsera csak a személyi kapcsolatok révén működik (a szerb oldalon ennek egyik okaként a korábbi vízumkényszert említették). Közös kutatási projektek vagy folyamatos hálózati kapcsolatban működő kutatások inkább csak alkalmi pályázati feladatok keretei között léteznek. Ennek oka (a szerb érdekeltségű intézmények esetében) főleg az iskolavezetés közömbös hozzáállása, passzivitása, a bezárkózás („nem beszélünk angolul”) és az egyéni anyagi érdek.

A *magyar érdekeltségű intézmények* elsősorban az anyaország felé orientálódnak, ebből kifolyólag nyitottak és sok esetben kreatív együttműködések vannak. Nemzetközi konferenciáknak adnak helyet (pl. a pedagógiai és SISY konferencia Szabadkán). A Budapesti Corvinus Egyetem Kertészettudományi Karának zentai kihelyezett képzése támogatja a diákcsera programokat, bekapcsolva az újvidéki Mezőgazdasági Kar diákjait, akik így néhány héten át Budapesten tanulhatnak. Szabadka és Budapest, ritkábban Szeged és Pécs között intenzív magyar–magyar tanárcsere is zajlik. Az együttműködések sok esetben vendégtanári foglalkoztatásban (Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, Szabadkai Műszaki Szakfőiskola) nyilvánulnak meg. Közös képzési programok akkreditálása is folyamatban van; ez a határon átvélő kapcsolatok egyik leginnovatívabb tartalmi formája.

Szeged regionális felsőoktatási szerepe a vajdasági magyarok szemszögéből nézve, vitathatatlan. Az intézményi kapcsolatok Szegeddel mégis szegényesek, annak ellenére, hogy a szerbiai oldal is elismerően nyilatkozik az egyetemi központról. Szabadka és Szeged között nincs kellő együttműködés az orvosi, műszaki tudományok vonatkozásában sem. A műszaki tudományok esetében inkább Kecskemét és Budapest jelentik a határon átvélő tudományszervezés intenzív együttműködési célpontjait. Vannak néhányan, akik PhD képzést folytatnak Szegeden, de intézményi formális és folyamatos kapcsolat nem működik. A mezőgazdasági tudományok, pedagógia tudományok és gazdaságtudományok területén kutatási együttműködések léteznek. A humán- és társadalomtudományok területén elsősorban személyi kapcsolatok működnek.

A magyar felsőoktatási intézmények figyelme az együttműködési szerződések megkötésekor jórészt Újvidék és Belgrád felé irányul. A szabadkai székhelyű intézmények továbbra is igen erős budapesti együttműködési igényeket fogalmazznak meg. A Szeged–Szabadka tengelyen fekvő határrégió felsőoktatási intézményei között nincs kellő együttműködés. Szabadkának Bajával, Kecskeméttel, Budapesttel, Debrecennel, Péccsel és Győrrel, Újvidéknek és Belgrádnak pedig Szegeddel alakultak ki együttműködési formái (INNOAXIS 2010). Az

intézmények közötti kapcsolatok alapvetően a tanár–diák cserékben merülnek ki; a hálózatos intézményi együttműködés nem túlzottan hatékony.

Munkaerőpiac, hiányszakmák – felsőoktatási kínálatbővítési lehetőségek

A regionális alapokon szerveződő felsőoktatás alapvető funkciója, hogy a gazdaság számára biztosítson megfelelő emberi erőforrást, a piac és a gazdaság elvárásaival összhangban. A vajdasági régióban nincs hagyománya a diplomás pályakövetésnek, munkaerő-piaci monitoringnak. Az intézményvezetők elmondásai alapján néha előfordul, hogy a tanárok kapnak visszajelzést a velük személyes kapcsolatban álló hallgatóktól a sikeres elhelyezkedésről, de a sikertelenekről nincs elég információ. Már a képzésekbe bekapcsolódó pályaorientációnak sincs tervezett hagyománya a régióban. A fiataloknak nem rendelkeznek kellő információval sem a képzésekről, sem a munkaerőpiac igényeiről. A Szerbiában uralkodó általános társadalmi érdektelenséggel (a gazdasági erőtlenség fokozódása) párosul az oktatási minisztérium szakmai koordinálása is. Ezért a diákok nem tudnak előre tervezni, és nem tudnak a munkaerőpiacon megfelelően helyezkedni (Takács 2008b).

A magyarországi intézmények kínálatában új, piacképes szakok (mechatronika, műszaki kommunikációs menedzsment vagy környezetgazdálkodói agrármérnök) jelentek meg; e szakoknak a bevezetése Szerbiában még csak most van folyamatban.

Megfogalmazódott egy profi üzleti-koordinációs iroda („fejvadász ügynökség”) létrehozásának és működtetésének a gondolata is. A cél a külföldre elszármazott vajdasági magyar értelmiségiekkel történő kapcsolatfelvétel, valamint a szükséges képzések és munkaigények pontosan meghatározása a régióban a munkaerőpiac folyamatos szükségleteinek elemzésével, ellenőrzésével. Ez a hatékony és logikusan fejleszthető rendszer értelmiségi kapcsolati hálózatépítést, a szakemberek gyakori migrációját és körforgását, szakszóval: agy-cirkulációt eredményezhet. (Az anyagi forrásokat az IPA 2010-es EU-s pályázatában is betervezték.)

A gazdasági térszerkezet, valamint a társadalmi-politikai közeg változásával alakul a régió humántőke iránti igénye is. Az intézmények az alábbi szakokat tekintik munkaerőpiaci szempontból hiánypótlónak (INNOAXIS 2010):

- Útépítő szak (az akkreditációs feltételeknek oktatói hiányosságok miatt nem tud megfelelni az Építőmérnöki Kar)
- Városrendezési és kommunális szak (erős műszaki kiegészítő képzést igényelne, s erre is van részleges kapacitás)
- Mechatronika
- Műszaki kommunikációs menedzsment
- Logisztika
- Környezetgazdálkodói agrármérnöki szak.

Általános következtetések

1. A gazdaság fejlesztése és az oktatás támogatása a kistérségek kitörési kísérleteinek közös elemei. Ahhoz, hogy növekedjen a magyar nyelvű felsőoktatásban részt vevők száma, a magyar nyelvű oktatás és szakmai képzés színvonalának emelésére és a *munkaerőpiaci igényekhez való igazítására van szükség*; ehhez pedig elengedhetetlen a saját erőforrások és az anyaországi, illetve európai uniós támogatások koncentrált igénybevétele.

2. Meg kell tervezni a (magyar) oktatási intézmények *régiós – (Szabadka–Szeged mellett Újvidék–Pécs–Eszék–Temesvár intézményeit is magában foglaló – hálózatát az átfedéseknek, a párhuzamos szakok és szakirányok létesítésének elkerülése érdekében. A többnyelvű egyetemeken is elengedhetetlenül szükséges a magyar (részben magyar) intézmények működésének fenntartása.*

3. Prioritást élvezhetnek az *identitásőrző felsőoktatási intézmények*. Ilyenek Szabadkán a Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar (az alapképzéses pedagógusszakmát kívánatos mesterkurzussal vagy másoddiplomával kiegészíteni!), az újvidéki tanár- és színészképzés, valamint a presztízsszakmával rendelkezőket kibocsátó karok: a Közgazdasági Kar, az Építőmérnöki Kar, a Műszaki Szakfőiskola, továbbá a kertészképzés Zentán, egy szakkollégiumi rendszerrel a szórványban (Újvidéken, Nagybecskerekén) és a tömbben (Szabadkán és Zentán).

4. Az oktatási és regionális intézmények támogatásában a versenyképességre összpontosítsunk. Előnyös volna, ha a határon túli magyar felsőoktatás (a vajdasági is) integrálódhatna egyfajta „magyar felsőoktatási térbe”, rajta keresztül pedig az egységesülő európai felsőoktatási térbe. [11] Az egységes európai felsőoktatási térség új összefüggéseket helyez előtérbe, ennek következtében *nemzeti felsőoktatási stratégia kidolgozására van szükség*. E célból újragondolandó a térség magyar–magyar és magyar–nem magyar nyelvű intézményei közötti regionális együttműködések gyakorlata, finanszírozása, amely nyomán olyan *regionális felsőoktatási tömörülés* jöhet létre a *Kárpát-medencében*, amely az egységes európai felsőoktatási piacon is megállja a helyét.

5. A szerb–magyar határ régióban elégtelen a határon átívelő, intézményesen (oktatói és kutatói státusban) szervezett hálózati kapcsolattartás. Az intézmények összehangolt működése nyilvánvaló szükségszerűség, de a tevékenység tényleges összehangolása nehézségekbe ütközik; a stratégiai megfontolások gyakran keverednek a személyes, rövid távú, konkrét tervekkel, feladatokkal. Ezért fontos a határokon átívelő, kutatói és felsőoktatási intézmények hálózatos tevékenységének támogatása, közös projektek indításával, konferenciák szervezésével és kiadványok révén. Szükséges, hogy a vajdasági tudós elit megfogalmazza a saját *tudásalapú regionális fejlesztési elképzeléseit*, meghatározza a legfontosabb teendőket, prioritásokat, körvonalazza a realizáláshoz szükséges *forrásstruktúrát* (szerbiai, magyarországi és uniós csatornák).

6. *A szakemberi mobilitás mellett fontos lenne a tudományos információcsere*. Szükség van különböző profilú tudományos *kutatóműhelyek létrehozására* egyes felsőoktatási programok keretében azért, hogy *találkozhassanak az érdekelt szerb régióbeli és magyarországi tudományos és felsőoktatási intézmények képviselői*. Így kidolgozhatók az *összehangolt*

kutatási projektek (tematikai prioritások). A hatékonyabb munka érdekében fontos egy közös kutatási tervcsomag – kivitelezőket és forrásokat megjelölő kutatási terv – elkészítése.

Az alábbiakban néhány javaslatot és megoldási alternatívát ismertetek a vajdasági magyar felsőoktatási tervekkel kapcsolatban (Gábrity Molnár 2008):

A magyar felsőoktatást illetően Szerbiában számos változás szükséges ahhoz, hogy a magyar kisebbség is európai szintű tudást szerezzon, ugyanakkor megőrizze nemzeti identitását, anyanyelvét és kultúráját. A jelenlegi törvény szerint Szerbiában csak szerb nyelvű főiskolai és egyetemi oktatás létezhet. Igaz, a felsőoktatási törvény 30 jelentkező esetén nem tiltja – és a karok jóindulatú vezetői kérvényezhetik a kormánynál – a magyar csoportok létrehozását. (Az előadások és gyakorlatok megtartása a magyarul tudó vagy magyarul előadni hajlandó tanárok jóakarától is függ.) Sürgős megoldást kell találni a magyar tanárképzés jelenlegi gondjaira, enyhíteni kellene a túlzott szerbiai központosítást az oktatás területén. Végül lehetőséget kell nyújtani a magyar kisebbségnek, hogy szakemberei és képviselői útján a Magyar Nemzeti Tanácson és a helyi önkormányzatokon keresztül beleszóljon a kisebbség megmaradása szempontjából létfontosságú oktatási és nevelési kérdésekbe. A magyar nyelvű felsőoktatás időszerű feladatai:

1. *A magyar középiskolai központok hálózatos megszervezése a Vajdaságban*, külön figyelmet szentelve a szórványtérsegre (Szabadka, Zenta, Újvidék és Nagybecskerek), miközben növelni kell a magyarság képzettségi szintjét és az oktatás minőségét minden szinten; továbbtanulási szándék motiválása új ösztöndíj-támogatásokkal, tehetséggondozó programokkal.

2. *Felsőoktatási szakok vagy intézmények akkreditálása/alapítása a Vajdaságban.* Középtávon tervezni kell és fokozatosan létre kell hozni a teljes vagy részben magyar tannyelvű képzést azokban a felsőoktatási intézményekben, amelyekben a hallgatói jelentkezés alapján igény van erre. Így például szükség van minőségi magyar nyelvű üzleti-menedzseri főiskolára, humán szakirányú kétszakos tanárképzésre, felsőfokú mérnökképzésre (építész-mérnök, mechatronika és műszaki-informatikai képzés), felsőfokú mezőgazdasági-kertészeti képzésre, teológiai karra (magyar–horvát nyelven, például a Hitoktatóképző Főiskola utódként). A magyar tanárképzés prioritásának kiemelése miatt fontos a folyamatos intézménytámogatás (Tanítóképző Kar Szabadkán és a tanárképzés Újvidéken vagy Szabadkán). A Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar rugalmasan kezelt szakirányaival bölcsője lehet a magyar humántudósok és értelmiségiek kinevelésének.

Irodalom

Educatio–Országos Felsőoktatási Információs Központ, Educatio Kht. adatbázis-elemzések,

Budapest, 2010. Forrás: www.educatio.hu

Gábrity Molnár Irén 2003: Az anyanyelvű felsőoktatás feltételei a Vajdaságban. In: *A vajdasági magyar felsőoktatási konferencia publikációs anyaga*. Magyar Nemzeti Tanács, Szabadka.

Gábrity Molnár Irén 2006a: Oktatásunk jövője. In: Gábrity Molnár Irén – Mirnics Zsuzsa (szerk.): *Oktatási oknyomozó*. Magyarságkutató Tudományos Társaság, Szabadka, 61–122.

Gábrity Molnár Irén 2006b: Oktatásügy – a tudásalapú társadalom felé. In: Gábrity Molnár Irén – Ricz András (szerk.): *Kistérségek életerege, Délvidéki fejlesztési lehetőségek*. Regionális Tudományi Társaság. Szabadka, 103–130.

Gábrity Molnár Irén 2006c: A vajdasági magyar felsőoktatás szerveződése. In: Juhász Erika (szerk.): *Régió és oktatás. A „Regionális egyetem” kutatás záró-konferencia tanulmánykötete*. Doktoranduszok Kiss Árpád Közhasznú Egyesülete, Debrecen, 105–113.

Gábrity Molnár Irén 2007: Vajdasági magyar fiatal diplomások karrierje, migrációja, felnőttoktatási igényei. In: Mandel Kinga – Csata Zsombor (szerk.): *Karrierutak vagy parkoló pályák? Friss diplomások karrierje, migrációja, felnőttoktatási igényei a Kárpát-medencében*. MTA Nemzeti-etnikai Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 132–172. Apáczai Közalapítvány honlapja: http://www.apalap.hu/letoltes/kutatas/karrierutak_vagy_zarjelentes.pdf (Letöltve: 2008. február 15.)

Gábrity Molnár Irén 2008: *Oktatásunk láttelepe*. Fórum Könyvkiadó – Újvidék és Újvidéki Egyetem, Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, Újvidék–Szabadka, 1–176.

INNOAXIS 2011 – *The borderline as an axis of innovation*, IPA HUSRB/0901/2.1.3. APPLICATION ID: HU-SRB/0901/213/028. Lead Beneficiary: Centre for Regional Studies of Hungarian Academy of Sciences, Pécs, Alföldi Tudományos Intézet, Kecskemét. Project Partner: Regional Scientific Organization (Regionális Tudományi Társaság) Subotica. Associated Partner: Mórahalom Város Önkormányzata. *Oktatás és ifjúság* záró javaslatok. (2010–2011).

IPA – HANDSHAKE 2011 – Development of Hungarian and Serbian vocational and adult education systems through competency based training activities. Project of the co-operation programmed (Kézfogás – Magyar és szerb szakképzési és felnőttképzési rendszerek fejlesztése, kompetencia alapú képzési tevékenységek); Probitas Civil Organization and Scientific Association for Hungarology Research (contract: HUSRB/0901/221/099-PROBITAS-05). Subotica. The work period: 15/07/2011– 30/09/2011

Ivošević, Vanja – Miklavič, Klemen 2009: Financing higher education: comparative analysis. In: Vukasović, Martina (ed.): *Financing higher education in South-Eastern Europe: Albania, Croatia, Montenegro, Serbia, Slovenia*. Centre for Education Policy, Belgrade, 64–110.

Kajári Karolina 2006: Életminőség – humánhátter, kultúra. In: Gábrity Molnár Irén – Ricz András (szerk.): *Kistérségek életereje*. Regionális Tudományi Társaság, Szabadka, 72–82.

Kozma Tamás 2005: Kisebbségi felsőoktatási és tudományszervezési kezdeményezések Közép- és Kelet-Európában. In: Gábrity Molnár Irén – Mirnics Zsuzsa (szerk.): *Támogatás és hasznosulás. Hatástanulmányok az anyaországi juttatásokról*. Magyarságkutató Tudományos Társaság, Szabadka, 35–39.

Takács Zoltán 2008a: A felsőoktatás regionális dimenziói a Vajdaságban. In: Buday-Sántha Attila – Zemlényné Bartha Júlia (szerk.): *A Pécsi Tudományegyetem Regionális politika és gazdaságtan Doktori Iskolájának Évkönyve*. Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar, Pécs, 271–283.

Takács Zoltán 2008b: A munkaerő-kompetencia és az oktatás viszonya. In: Gábrity Molnár Irén – Mirnics Zsuzsa (szerk.): *Regionális erőnlét – a humán erőforrás befolyása Vajdaságban*. Magyarságkutató Tudományos Társaság, Szabadka, 267–292.

Takács Zoltán 2010: Egyetemalapítási helyzetkép a Délvidéken. Abszolutóriumai dolgozat – összegzés. In: Somogyi Sándor (szerk.): *Évkönyv 2009*. Regionális Tudományi Társaság, Szabadka, 61–85.

Jegyzetek

[1] INNOAXIS – *The borderline as an axis of innovation*, IPA HUSRB/0901/2.1.3. APPLICATION ID: HU-SRB/0901/213/028. Lead Beneficiary: Centre for Regional Studies of Hungarian Academy of Sciences, Pécs, Alföldi Tudományos Intézet, Kecskemét. Project Partner: Regional Scientific Organisation (Regionális Tudományi Társaság) Szabadka, Associated Partner: Mórahalom Város Önkormányzata. Oktatás és ifjúság témavezető (2010–2011). KUTATÁSI ZÁRÓTANULMÁNY – OKTATÁSI MUNKACSOPORT. A projekt-témafelelős: Prof. Dr. Gábrity Molnár Irén, PhD. Kovács András Donát, Takács Zoltán PhD-

hallgató. IPA támogatása. Szabadka – Kecskemét. Forrás: www.innoaxis.hu vagy www.innoaxis.eu (2011. április 15.)

[2] Project of the co-operation programme IPA – HANDSHAKE – Development of Hungarian and Serbian vocational and adult education systems through competency based training activities (Kézfogás – Magyar és szerb szakképzési és felnőttképzési rendszerek fejlesztése, kompetencia alapú képzési tevékenységek); Probitas Civil Szervezet and Scientific Association for Hungarology Research (contract: HUSRB/0901/221/099-PROBITAS-05). The work period: 15/07/2011– 30/09/2011

[3] A 2011. évi lakossági összeírás alapján Szerbia összlakosságának a száma: 7 524 164. Vajdaságban körülbelül 2 millióan élnek.

[4] Horvátországban és Szlovéniában ez a mutató 1:23-hoz, míg az OECD-átlag 1:16-hoz (Ivošević–Miklavič, 2009).

[5] A magyarországi oktatásstatisztika alapján idézi az INNOAXIS kutatás

[6] Horvátország 0,72%, Montenegro 1,10%, Szlovénia 1,26% (Ivošević–Miklavič, 2009).

[7] A dél-szerbiai Szandzsák régió központja.

[8] A vajdasági magyarok részaránya Vajdaság lakosságában már csak 14%. Igazolódott az a korábbi becslés, hogy az utóbbi tíz évben a délvidéki magyarok száma kb. 50 ezerrel csökkent és 250.000–280.000 között mozog.

[9] Szabadkán, a Tanítóképző Kar mellett, Építőmérnöki Kar, Közgazdasági Kar és Újvidéken a Bölcsésztudományi Kar Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék és a Művészeti Akadémia.

[10] Műszaki Szakfőiskola és Óvóképző Főiskola.

[11] Lásd a 2001–2004 között lezajlott projekt eredményeit „A határon túli felsőoktatási és K+F támogatások és hasznosulásuk” címmel. A magyarországi intézmények által nyújtott támogatások a határon túli régiókba és hasznosulásuk.

GÁBRITY MOLNÁR IRÉN

elnök, Magyarságkutató Tudományos Társaság, Szabadka

irengm@tippnet.rs

Az Újvidéki Egyetem Közgazdasági Karán diplomázott, magiszteri és doktori fokozatot Belgrádban szerzett a Politikai Tudományok Karán. Szabadkán a Közgazdasági Karon egyetemi tanár. A doktori iskolában a Régió emberi erőforrásának szociológiája kurzus vezetője. A Kar oktatási és tudományügyi dékán-helyettese volt. Vendégtanár a Magyar Tannyelvű Tanítóképző Karon, a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógiai Karán és Állam- és Jogtudományi Karán. 2000 óta az MTA Külhoni Köztisztületi tagja, 2005-től az MTA *Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság* tagja, az MTA Magyar Regionális Kutatások Központja Külső Tanácsadó Testületének tagja. A szabadkai Magyarságkutató Tudományos Társaság elnöke, a szabadkai Regionális Tudományi Társaság alelnöke, a Vajdasági Magyar Akadémiai Tanács alelnöke, a Vajdasági Magyar Felsőoktatási Kollégium Tudományos Bizottságának elnöke, az újvidéki Vajdasági Magyar Tudományos Társaság tagja, a Vajdasági Magyar Ösztöndíj Tanács, valamint a Magyar Nemzeti Tanács Felsőoktatási és Tudományos Bizottságának tagja. Publikációk: 17 monográfia/könyvfejezet; 8 egyetemi tankönyv; 130 tanulmány folyóiratokban; 135 konferencia részvétel; 49 kutatási projekt; 15 szakpublikáció társszerkesztője.